

goztatok. A haza magas kitüntetésekkel jutalmaz benneteket. Az első jutalom Korin Iván Artyomücsot illeti, Lenin-rendet kap!

Korin mérnök kissé sántítva lépett elő. Torka kiszáradt az izgalomtól és egy szót sem tudott szólni. Csak nézett, nézett a hídra, s eszébe jutott az a másik, a régi, s úgy tűnt, hogy ez a híd valóban szép, de az az első, az mégis csak jobban a szívéhez kötött, drágább volt, neki. És ő maga rombolta szét, amit alkotott. S most újból felépítette azt, amit szétrombolt. Élénken emlékezett arra a téli hajnalra. Meg a híd halálára. A híd az élet, a feltámadás nevében halt meg. És most újjászületett. Lelkét ebben a pillanatban nagy és felemelő érzések töltötték be.

A képviselő félrehajtotta Korin felöltőjének szárnyát és mindnyáian látták, hogy a mérnök mellén két Lenin-rend csillog. A képviselő csodálkozva mosolyodott el.

— Ezt az elsőt miért kapta? — kérdezte.

— Ezért a hídért — mondotta izgatottan Korin.

— És a másodikat?

— Ezért a hídért — mondta zavartan Korin.

A képviselő némán felerősítette a harmadik Lenin-rendet is a két első mellé, megölelte és megcsókolta Korint.

Az ünnepség után Mojszej Iljics Potáпов keresztülfurakodott a tömegben és a mérnök elé lépett.

— Iván Artyomücs — mondotta az öreg zavartan — jól van most már nem bánom. Vegyél be engem a munkavezetők közé. — És szécies mozdulattal a híd felé mutatott.

Ford.: Dr. Makkai Imre

A RÉGI ÉS ÚJ JUGOSZLÁVIA SZÖVETKEZETEI

Irta: Majtényi Mihály

A szövetségi kormány most tárgyalta az új szövetkezeti törvény tervezetét, amelynek részletei rövidesen nyilvánosságra kerülnek. Ebből az alkalomból adjuk az alábbi írást a régi és az új szövetkezetekről.

A múlt század végén — a gazdasági látszatfejlődés ellenére — a falu, a földművelőosztály súlyos válságba került. Az előretörő kapitalizmus egyre éheesebben harcosolt, a mezőgazdasági cikkek árát lenyomták, szabad, megművelhető föld sehol sem volt — a földreform az álmok birodalmába tartozott — a parasztság sehol sem talált védelemet, az eladósodott kisember kétségbeesetten keresett kiutat a válságból. Ekkor jelentkeztek nálunk Vajdaságban az első szövetkezetek, mintegy válaszul a falu felmerült, égő problémáira.

A bajok elsősorban a hitel körül mutatkoztak és az első szövetkezetek természetesen hitelszövetkezetek voltak. A falu megmozdult és megmutatta igazi erejét: egymásután alakultak kis hitelszövetkezetek Vajdaságszerte is. A finánciőke eleinte csak szemlélője volt a kísérletnek, de hamarosan rájött arra, hogy nagyobbarányú szövetkezeti mozgalom a bankok pozíciójának egyik fontos üzletágát, a paraszthitelt veszélyeztetik. Rövidesen meg is találta a módját annak, hogy az önszűrés jegyében induló mozgalmat, amely voltaképpen éppen a finánciőke harcosolása ellen irányult, semlegesítse, sőt a szövetkezetek-

ket éppen a banktőke szolgálatába kényszerítse. A reakciós magyar szövetkezeti törvény erre módot is nyújtott. Az egészséges alapon felépülő kis falusi hitelszövetkezeteket bekényszerítették az Országos Központi Hitelszövetkezetbe, elvesztették önállóságukat, nem formálhattak többé frontot a bankok ellen, nem tehettek ocsóbbá a hitelt és mint a finansztőke függvényei tengődtek a bankok együttesében.

Valójában megismétlődött az, ami az orosz ősi faluszövetkezetekben, a MIREK-ben lejátszódott. Ezek is azért alakultak a történelmi multban, hogy a jobbágnak és a robotosnak könnyítést jelentsenek. Valójában aztán a földesúr legjobb kiszolgálói lettek és erős támaszai a feudálisizmusnak. Hogyan?

A MIREK-ben a jobbágy védekezett az ellen, hogy *egyénilag* kerüjön szembe a földesúrral: s hogy annak tetszése szerint rángassák munkára még akkor is, amikor saját magának dolgozott. A MIREK-ben az egész falu, a szövetkezet együttesen adott robotot. Ez a rendszeressé vált segítség lett a feudalista földmunkaadás leghatalmasabb támasza. A MIR szépen gazdálkodott. Megkímélte ugyan a jobbágyot attól, hogy egyénilag és a földesúr kényének legyen kiszolgáltatva s az akkori viszonyoknak megfelelően elég tőkéletes termelési rendszert teremtett — ugyanakkor azonban, éppen ezzel a ténykedésével lehetővé tette a jobbágyrendszer összetűzésmentes évszázados fentartását. A MIR gazdálkodott, a MIR termelt — a földesúr zsebére.

Nagyjában ez ismétlődött meg a századforduló táján a mi hitelszövetkezeteinkben. A falu összeállt, hogy ocsóbb hitelt biztosítson a közép- és kisparasztoknak, hogy védekezzen a finansztőke árverésrohama ellen, rövidesen azonban csöbörből-vödörbe jutott. Egész mozgalmát, szövetkezeti rendszerét cinyelték a nagybankok. A szövetkezetek fokozatosan elő is segítették a finansztőke harácsoló munkáját. A bankoknak nem kellett külön-külön bajlódni a parasztdalókkal, ezt a munkát a falusi hitelszövetkezet végezte el. S éppen úgy, mint a MIREK-ben a faluközösség a birtokos zsebére verejtékezett, megkímélve őt a jobbágyak való egyéni bajlódás gondjával, a falusi hitelszövetkezetek is a bankok, a finansztőke javára dolgoztak. Ez lett az »önsegélyezés« mozgalmával, a szövetkezeti összefogással: a falusi kisemberek betétjei a finansztőke trezorjait dazasztották.

Másfajta szövetkezet az első világháború előtt a Vajdaságban nem igen volt. Legfeljebb néhány tejszövetkezet és néhány beszerzési szövetkezet.

Szövetkezet volt végeredményben a sok ármentesítő és vízlecsapoló társulat, ezekben azonban az államnak, az önkormányzati testületeknek és a nagybirtokos osztálynak olyan döntő befolyásuk volt — ha másért nem, úgy hatalmas birtokállományaik folytán — hogy az egyszerű szövetkezeti tagnak, a parasztnak legfeljebb a közadó fejében kivetett ármentesítő illetéket volt joga kiizetni, más joga aligha akadt.

A RÉGI SZÖVETKEZETEK HIBÁI

Az első világháború után új helyzet állott elő. Vajdaság a régi Jugoszlávia kereteiben olyan vidékekkel jutott kapcsolatba, ahol a szövetkezeti rendszernek primitív, jobbára vérrokonságon alapuló, de élő valóságként működő formája létezett: a házközösségek zadruga. Kétségtelen, hogy a húszas években erőteljesen megindult és a későbbi évtizedben még jobban terjedő szövetkezeti mozgalom a falut nemcsak hitelszövetkezetekkel népesítette be, hanem másfajta szövetkezetekkel is és a mozgalom már a városokban is jelentkeztet tisztviselő-beszerzési szövetkezetek, ipari termelő-szövetkezetek stb. alakjában. (A szövetkezeti szervezkedés elérte az abszurdumot, amikor például Vajdaságban *irói* szövetkezet alakítására tettek kísérletet.)

Vajdaság szövetkezetei az ország többi részeinek szövetkezeti rendszerébe kapcsolódtak be és azok sorsában osztoztak. Melyek voltak ennek a szövetkezeti rendszernek legkivívóbb sajátosságai és hibái?

1. *A teljes széttagoltság.* A szövetkezetek szövetségekre tömönültek, ezek egymástól függetlenül, sokszor egymás ellen tevékenykedtek. A csoportosulás nemzeti alapon, szakmák alapján vagy területi alapon történt. Vajdaságban nem kevesebb mint nyolc szövetkezeti szövetség működött.

2. *Üncéltű politika.* A kapitalista társadalmon belül működő szövetkezeteket természetesen üncéltűség jellemezte. Voltak a szövetkezeti gondolatnak a régi Jugoszláviában olyan teoretikusai (és ezek fel fogása mindinkább előtérbe került), akik a szövetkezeteket a szocializmus írszkeinek tartották és úgy vélték, hogy a szövetkezetekben, a kapitalista termelési rend fenntartásával és azon belül a szocialista termelés egy fajtáját építik ki. Ezek a teoretikusok — valamely narodnyiki elgondolással — a parasztságnak a szövetkezeteken keresztül vezetőszerepet akartak biztosítani, a munkásosztály teljes kizárásával. Ennek következménye volt, hogy a szövetkezetek mint politikai testületek is porondra léptek, támogatták a különböző kormányzattal együttműködő parasztpártokat, amelyek a szövetkezeti tömegek alapos kihasználásával szavazók számát növelték.

3. *A tőkétől függő helyzetük.* Természetes, hogy a friss és éhes délszárvi kapitalizmus is gyorsan felismerte a szövetkezeti rendszerben rejlő nagy gazdasági erőt és azt — ahol mint vetélytárs jelentkezett — letörte, semlegesítette, ahol segédcsoportokat vélt benne felfedezni — saját igájába szorította. Ahogy a kapitalizmus Jugoszláviában erősödött, olyan mértékben vált függővé a szövetkezeti rendszer a tőkétől. Eleinte még elég demokratikus szövetkezeti rendszerünk, amelyben azonban már megnyilvánult az »hány részjegy, annyi szavazat« elve, felváltotta a hírhedt sztojadinoviczi szövetkezeti törvény, amely megfosztotta a szövetkezeteket a hályányan még mutatkozó népi jellegüktől.

A földművesszövetkezetek, amelyek aránylag eléggé megőrizték függetlenségüket, később az állam nagybankok által kapott hitelekkel — ha valamelyik szövetkezeti csoport politikailag nem parirozott a hitelek megvonásával — kerültek a fináncöke járomszalagjára. Az iparoszövetkezetek a gyáripárk kénye kedvére kerültek, amely ott formált frontot ellenük, ahol éppen akart (kar-telek, myersanyagforrások, árkialakítás stb.) Egyes szövetkezeti válfajok, mint például a munkáselőadó szövetkezetek meg sem születhettek. Ez volt ugyanis legjobb vadászterülete a gyáripárt tápláló fináncökének, amely az áruközvetítő tőkének is táplálója volt és nem tűrhette, hogy »valamelyik gyermekét« sérelem érje. Politikai okok miatt is reszkettek az illetékesek az ilyen munkás-tömörüléstől és ezt a szövetkezeti formát így nem lehetett megváltoztatni.

4. *A széles néprétegek kizárása.* A régi Jugoszlávia szövetkezetei valójában sohasem támaszkodtak a legszélesebb néprétegekre. A falusi szövetkezetek Vajdaságban nem tették lehetővé a nagyszámú földnélküli bekapcsolódását, a törpe birtkosok is egyre inkább háttérbe szorultak a szövetkezeti szervezkedésnél. Iparosság nem szervezkedhetett szövetkezeti alapon, a szegényebb iparosok viszont anyagi eszközök hiányában voltak kizárva a szövetkezeti törvénybiztosította kedvezményekből.

5. *Az osztályellentétek kimélyítése.* A szövetkezeti kereteken belül is kimélyültek az osztályellentétek. A szövetkezetekben lassan nem az érdekvédelem alapon szervezkedő kisegyszisztenciáké volt a döntő szó, hanem a vagyonosabbak kerültek túlsúlyba. Falvakban, tekintélyükkel és részjegyeik nagyobb számával a kulákok, az ipari termelőszövetkezetekben a vagyonosabb iparosok. Ők főzötték le a hasznót, ami a szakadékok kimélyítéséhez vezetett.

Az osztályellentét kimélyítésére legjellemzőbb a szövetkezetek adókedvezménye. A tisztagú ipari szövetkezet például adómentes volt, míg a szövetkezet bér munkásai — mert a szövetkezet bér munkásokat is foglalkoztatott — minden szombaton leadták a maguk közterheit. Milyen szemmel nézett a régi

szövetkezetre az ilyen munkás? A kapitalizmus jellemző velejárója, hogy egyes csoportok kedvezményeit a széles néptömegekkel fizetteti meg, a szövetkezeti rendszerben is megnyilvánult.

6. *A tervszerűtlen termelés.* A szövetkezetek termelésében sem nyilvánult meg semmiféle tervszerűség. »Árút« termeltek. A mezőgazdasági szövetkezetek által összegyűjtött gabona éppen úgy ki volt téve a piac ingadozásainak, mint a kisipari termelőszövetkezeteké, amelyek rizikóval, bizonytalanra dolgoztak, sokszor egymással konkurráltak. A bizonytalan, főleg adómentességben megnyilvánuló támogatást ez a piac helyzet iluzóriussá tette.

A hibák alapja tehát magában a kapitalista termelési rendszerben gyökeresedett. A kapitalizmus kísérletet tett néha, hogy saját rendszerében támadt mély réseket éppen a szövetkezetekkel toldozgassa-foltozgassa, de ez nem hozhatott eredményeket. A népi szövetkezetek fejezetének taglalásánál megátjuk majd azokat az alapvető tényeket, amelyeket a régi szövetkezetek munkájában megkerültek és amelyek az igazi szövetkezetek működésének lényegét alkotják.

A megszállás éveiben a jugoszláv szövetkezeti rendszer elsorvadt, összeomlott, megsemmisült vagy a munkára alkalmatlanná vált.

A bánáti szövetkezetek reakciós és a megszállókkal együttműködő Ljotics-párt járószalagjára kerültek: a petrovgrádi szövetkezeti szövetség például központja volt a Ljotics-féle fasiszta árulók önkéntes törzskarának. A szerémségi szövetkezetek egyrésze Zágreb áruló szövetkezeti szervezeteibe kapcsolódott, nagyobb része megszűnt. Bácskában a szerb földművelőszövetkezeteket nemzeti lista alapon feloszlatták, a német szövetkezetek az Agrárja vezetésével mint a hitlerizmus igazi melegágyai »állam« voltak az államban.« A többi bácskai szövetkezetet a magyarországi szövetkezeti mamutszervek, az OKÁHÁ és a HANGYA nyelték le.

Jött a felszabadulás és megszüntethetett az igazi, népi szövetkezeti rendszer.

A NÉPI SZÖVETKEZETEK CÉLKITŰZÉSE ÉS FELADATA

Tartalom nélküli, üres szövetkezeti kereteket, teljesen hibás szövetkezeti rendszert vagy üres semmit talált a felszabadulás a szövetkezetek helyén. Ahogy az élet fokozatosan lábrakapott 1944 telén és 1945 tavaszán, a felszabadult országrészekben mindenütt felmerült a probléma: mi lesz a szövetkezetekké?

Mint minden régi törvény alkalmazásánál, szövetkezeti törvényünkénél is az AVNOJ elvi döntése volt a mérvadó, hogy tudniillik a régi törvény csak akkor érvényes, ha nincs ellentétben a népfelszabadító harcok vívmányaival. A régi szövetkezeti törvény nem demokratikus, kizárta sorából a legszélesebb néprétegeket, osztályellenitéket támasztott, lehetővé tette, hogy általa egyesek a közösség terhére károsodjanak — mindezek miatt szöges ellentétben állott a népfelszabadító harcok vívmányaival, tehát nem volt fenntartható.

Az új szövetkezetek vezetői keresték az utat arra, hogy működésük összhangban legyen az új gazdasági renddel. Mint szükségszerűség jelentkezett 1944 végén az első munkásejtő szövetkezet a noviszádj (a későbbi RANAPÖZ). Ezt a szövetkezeti formát, mint már kifejtettük, a régi Jugoszláviában teljesen elnyomták.

Az egész országból jelentkező, általános kívánságra, ugyanakkor a fejlődés vonalát is szem előtt tartva határozta el a kormány, az új népi szövetkezeti rendszer alapelveinek lefektetését. 1945 augusztusában miniszterközi bizottság alakult, amely szeptemberben már ki is hirdette az új szövetkezeti rendszer alapelveit. Ez az alapelv kimondja:

»A szövetkezeti rendszer gazdasági szervezete a legszélesebb néprétegek gazdasági helyzetének megjavítására a termelésben és fogyasztásban egyaránt.

A szövetkezeti rendszer egyik legfontosabb feladata a tömegek mozgósítása, hogy azok, alulról jövő kezdeményezéssel bekapcsolódjanak hazánk újjáépítési munkájába.

A szövetkezetek gazdasági érdekeik szerint tömörítik az embereket, éppen ezért a szövetkezeti rendszer sohasem lehet öncél, sem pedig politikai, vagy más mozgalom.

A szövetkezetek legyenek szilárd támaszai a népiuralom gazdasági politikájának és a gazdasági politika végrehajtásának. A néphatóságok kötelesek a szövetkezeteket segíteni feladataik teljesítésében.

A szövetkezetek együttműködnek az állami gazdasági szektorral, kiegészítve azt úgy a közellátási, mint áruellátási és termelési téren. Emellett nem szabad szem elől téveszteni a szövetkezeti eszme egyik alaptételét, az önszolgálatot, továbbá azt, hogy a szövetkezet célkitűzése sokasem lehet haszongyűjtés.

A gazdaságilag gyengébbek szövetkezése sokban hozzájárulhat annak a szakadéknak áthidalásához, amely eddig a falut a várostól elválasztotta. A szövetkezet szilárd alap kell hogy legyen a falu és város átalakításának összefogására.

A szövetkezeti rendszer legyen a Népfront komoly tényezője a népielszabadító harcok vívmányainak megszilárdításában és a töderatív jugoszláv népköztársaság kiépítésében.

Az alapfeladat, amely ma szövetkezeteinkre hárul: a falu és város dolgozóinak ellátása.

Hogy a szövetkezeteket alkalmassá tegyük feladataik megoldására, szükséges megszabadítani őket a múlt összes egészségtelen maradványaitól, az antidemokráciától, spekulatív és bürokratizmus szellemétől, a fasizmus és az árulás maradványaitól, valamint minden reakciós felfogástól és elmélettől.

Hogy a szövetkezetek széttagoltságát megszüntessük, szükség van a szövetkezeti szervezetek átalakítására és az összes pozitív erők összpontosítására.

Az alapelvek a továbbiakban kimondják, hogy mindegyik népköztársaságban külön főszövetség létesül, területi alapon. Az összes szövetkezetek tehát működésükben egységes vonásra kerültek. A központi (szövetségi) szervezet továbbra is központja marad az összes népköztársasági szövetkezeti főszövetségeknek és revíziós, ellenőrző szerveknek.

Az alapelvek felsorolják azt az ötfajta szövetkezetet, amelyek a jövőben kikerülnek a kikerülendők közül. Ezek: 1. Földműves beszerző szövetkezetek, 2. Városi beszerző-fogyasztási szövetkezetek, 3. Földműves termelőszövetkezetek (paraszt-szövetkezetek), 4. Ipari termelő szövetkezetek, 5. Hiteleszövetkezetek.

A szövetkezeti törvényhozásban legnagyobbjelentőségűek az alkotmány intézkedései. Az alkotmánynak három szakasza foglalkozik a szövetkezetekkel. A 14-ik szakasz, amely a termelő eszközökről intézkedik és kimondja, hogy a termelőeszközök a jugoszláv szövetségi népköztársaságban államiak, szövetkezetiek és magánszemélyek, valamint jogi személyek tulajdonát képezik: A 15-ik szakasz, amely a terveződésről intézkedik, valamint a 17-ik szakasz, amely kimondja, hogy az állam különös figyelmet fordít és segítséget, valamint könnyítéseket ad a népi szövetkezeti rendszernek.

A gazdasági valóság az országban az, hogy az állami szektor után a szövetkezeti vonalnak van a legnagyobb jelentősége. Irroti és íratlan törvények erősítik ezt. A szövetkezeteknek az újjáépítési és általános gazdasági munkájukban elsősorban az állami szektort kell támogatniuk, de együttműködhetnek — éppen a terveződés eredménye érdekében — a magánszektoral is.

A szövetkezeti munka hangsúlya az agrár, népi szövetkezetekben változtat-
Janu.: a falu és a város együttműködése, vagyis a munkás-paraszt összefogás.

Az ifjaita alapszövetkezet már megszervezésében is pompásan kiegészíti egymást. A fa'n termék és termékeit a városnak szállítja, a városi ipari termék viszont jórészen falura kerül. Ebből a szempontból kétféle falusi és kétféle városi jellegű szövetkezetünk van. Az ötödik csoport, a hitelszövetkezeti rendszer a négy első szövetkezeti forma kiegészítője, mert ez látja el hitellel a szövetkezeteket. Elvi, elméleti és idővel gyakorlati síkon ez lesz az egyetlen járható út a szövetkezetek számára — támogatva természetesen az állami szektor által, amelynek viszont a szövetkezeti rendszer nyújthat kitűnő támogatást a maga kiterjedt hálózatával.

PARASZTVÉR

Irta: Preterek Zsófia

(Lengyelország munkáspártjának lapja a »Glos Ijdu« versenyén díjat nyert elbeszélés.)

Habár »nagy műveltségű« volt, ezzel egyáltalában nem kértedett. Mindenkiel köszönő viszonyban volt, szívesen járt famegmunkáló-műhelybe, még mezítláb is, és dolgozott, mint a többi. A mult szénakaszáláskor ő, Franek és én együtt hordtuk a szénát.

Félre nézek és megpillantom az intézőt, igazgatót, leányát és azt a Zbiseket az uradalomból. Félre hívták és valamit nagyban magyaráztak neki. Beszédjüket nem hallottuk, de Franek és én sejtettük, hogy miről van szó. Janek hirtelen megragadta a vasvillát, leszúrta a nyelét ágaival fölfelé fordítva és így szólt az igazgatóhoz: »Üljön fel a vasvilla ágaira«. »Hogyan üljek fel rá, mikor túl magas és hegyes is« — válaszolt az igazgató. »Igy nekem is túl magas és túléles az urak között« — felelé Janek. Az igazgató Kucsenbin kerítésére mutatva így szólt: »Ugy lesz, mint e kerítéssel, a deszkák elkorhadnak, az oszlopok megmaradnak.«

Janekunk elgondolkozott egy kicsit és így felelt: »Eljön az idő, mikor egyáltalában nem lesz kerítés. Az emberek egyformák lesznek, mint fák az erdőben, s mint a gabona a földeken.«

Mikor az igazgató rájött, hogy Janekkel nem jut diűlőre, gúnyosan elmosolyodott és tovább ment az intézővel, leányával és az uradalmi kastélyból való Zbisekkel. Az igazgató leánya rövid ruhában volt, Franek, miután elhaladt, gúnyos megjegyzést tett rá. Janek vörös lett, mint az uradalmi istálló téglája, de nem szólt semmit, csak szemesarkából Franekra pillantott és oly gyorsan szedte a szénát, hogy csak úgy csurgott a verejték a homlokáról.

Este együtt mentünk a folyóhoz, később Franek és én nyugovóra tértünk, míg Janek szobájából sokszor késő éjszakáig világosság szűrődött. Janek az asztal mellett ült és piros ceruzával raizolgatott egy füzetbe.

Néha pedig az öreg Jazsinova kelt fel az ágyból és fejét megvakarva beszélt. »Jasa, nem mennél aludni? Eleget dolgozol egész nap, de ha még fizetést kapnál érte, hiszen cipőd sincs a télre! Miért iskoláztattalak oly keservesen! Fiam, fiam, csak meg ne ártson az a sok tanulás.«

S mivel Janek nem szakította félbe írását, felsóhajtott egy-